

נחלת ה' גליון 44 - ערב ראש השנה תשע"ח

הגאון רבי שמואל דוד וואלקין (משמאל) זצוק"ל
גאב"ד לוקאטש - תלמידו ומקורבו של החפץ חיים

זיע"א

נחלת ה'

מעניני הפרשה
המלכת הקב"ה בר"ה - תלויה ב'הורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם'
דבר העורך
גילוי מלכות ה' בר"ה - להיטיב לברואי

נבואות ה' לאחרית הימים
תחילה "קבוץ גלויות" - ה' אלוקי ישראל מלך"
ואח"כ "מלכות משיח בן דוד" - "ומלכותו בכל משלה"
מדברי רבותינו
הגאון רבי שמואל דוד וואלקין זצוק"ל

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים - נחלת ה' (זוה"ק ויכא קטו, א).

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' - גליון 44 ערב ר"ה תשע"ה

מענינא דיומא

המלכת הקב"ה בר"ה - תלוי ב'הורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם'

ראש השנה הוא יום המלכת הקב"ה - "אמר הקדוש ברוך הוא.. אמרו לפני בראש השנה מלכות - כדי שתמליכוני עליכם..". (נלכא סנה טז, א).

"שתמליכוני עליכם..". - מגיע דרך שהקב"ה יהיה 'מְלִיךָ עַל כָּל הָאָרֶץ - מֶלֶךְ עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל' שהיא גוף השכינה שורש שנמתינו. ודרכה הקב"ה יוצר את כל סוגי הקשר עמנו. והסיבה שצריך להמליך את הקב"ה על אר"י ועלינו - הוא משום ש"מלכותו" היא האמצעי לכך שיתאפשר שהוא יתקשר עמנו, וייתביב לנו. (ונתבאר בהוכחה נדבכ העורך).

הנה מבואר בדברי חז"ל, שבכדי שה' יקרא "מלך ואדון" על ארץ ישראל - יש לזה תנאי, והוא, שהקב"ה יעשה בארץ ישראל "עקירת דיריין והכנסת דיריין - עקירת הכנענים והכנסת ישראל". ובבאר את הדברים:

הגמרא אומרת (בבבא טז, ב):

"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם - לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר (בבבא טז, ב): "[נאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מארץ כשדים למת לך את הארץ הזאת לרשתה] ויאמר ה' אבמה אדע פי איך אשנה".

וצריך להבין, מדוע באמת, קודם אברהם לא היה אדם שקראו להקב"ה "אדון"? ומה נתחדש אצל אברהם אבינו שקראו להקב"ה "אדון"?

ובספר "עולת תמיד" להג"ר שמואל הומינר זצ"ל (פסק כ"ז) הביא בזה ביאור "מתוק מדבש" בשם "זקני הגאון רבי משה ריבלין" (בספרו "בית מדרש", עמ"ס נכוחט טס):

"ולבי אומר, על דרך דאיתא בפסיקתא (על הפסוק ניוטע ג, י) "[נאמר ה' הוֹשִׁיעַ בְּזֹאת תִּפְדְּעוּן פִּי אֶל-יְיָ כִּי בְקִרְבְּכֶם הִזְרִישׁ יְיָ וְיִרְשׁ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵיכֶם אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַחִיטִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַקְּנָזִי וְהַקְּנָזִי וְהַקְּנָזִי וְהַקְּנָזִי (ואל הנה ארון הברית אדון כל הארץ, עבר לפניכם בירדן..".

ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא טו, ה) ילקוט יטעו כמז (ז): "הנה ארון הברית אדון כל הארץ, אמר רבי שמואל בר נחמני כל מקום שנאמר "אדון" - עוקר דיריין ומכניס דיריין, וזה בנין אב לכלם, עוקר כנעניים - ומכניס ישראל..". (עכ"ל הפסיקתא).

ולפי"ז עולה יפה, אחרי שאברהם ע"ה היה הראשון אשר הבטיחו ה' שיעקור מפניו דיריין כנענים ויכניס ישראל, וכמ"ש 'למת לך את הארץ הזאת לרשתה' - לזה תיכף כינהו אברהם לשמו ית' בשם אדון". עכ"ד.

ולכן עד אברהם - שלא היה מי שראה את הנהגת "עוקר דיריין ומכניס דיריין" - לא היה אדם שקראו להקב"ה "אדון".

וישנה ראייה נפלאה לביאורו של הגר"מ ריבלין, מדברי הגמרא שם בהמשך:

"אמר רב: אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם, שנאמר (מילא ט, יז): "[ועתה שְׁמַע אֶ-לְהִינוּ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנּוּתֵינוּ וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ יִפְדֶּךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֶד-נִי. לְמַעַן מְבַעֵי לִיה, אלא למען אברהם שקראו אדון".

ומבואר, שבחינת ה"אדנות" שהזכיר דניאל - היא אותה בחינת "אדנות" שהזכיר אברהם. והנה אמרו בזה"ק שמות (יג, א):

"ויכתיב (מילא טו) וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ יִפְדֶּךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֶד-נִי, אָדוֹן כָּל הָאָרֶץ, הַדָּא הוּא דְקָתִיב (ויטעו ג) הִנֵּה אָרוֹן הַבְּרִית אָדוֹן כָּל הָאָרֶץ".

א"כ מבואר, שה"אדנות" שהזכיר דניאל - שהיא אותה בחינת "אדנות" שהזכיר אברהם - הכוונה למש"כ "הנה ארון הברית אדון כל הארץ", שזהו ה"עוקר הכנענים ומכניס ישראל במקומו לא"י", וכנ"ל.

אדם הראשון - שלא ראה "עקירת דיריין" - לא קראו "אדון"

והנה המפרשים הקשו על דברי הגמ' ש"לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון", והלא כבר אדם הראשון קראו להקב"ה "אדון", וכמו שאמרו (בבבא טז, ב):

ככא, יז, ז):

".. [א"ל הקב"ה לאדה"ר] וְאֶנִּי מִה שְׁמִי? אָמַר לוֹ לֵךְ וְנָא לְהַקְרֵאוֹת אֶדְנִי - שְׁאֵתָה אָדוֹן לְכָל בְּרִייתֶיךָ".

ולפי ביאורו של הגר"מ ריבלין - הקושיא מתיישבת באופן נפלא, שהנה אמרו חז"ל (יומא סט, ב):

כז, א):

".. אַתָּה מֹשֶׁה אָמַר הַאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר הַנּוֹרָא, אַתָּה יִרְמִיָהּ וְאָמַר: נְכָרִים מִקְרָקִיין בְּהִיכְלוֹ, אִיה נּוֹרְאוֹתֶיךָ? לֹא אָמַר נּוֹרָא. אַתָּה דְנִיָּאל, אָמַר: נְכָרִים מִשְׁתַּעֲבָדִים בְּבִנּוֹ, אִיה

דבר העורך

ישנה שאלה שרבים מתקשים בה, מדוע תקנו אנשי כנה"ג את תפלות ראש השנה בעיקר על המלכויות, וכמעט אין בקשות על הצרכים שלנו, הרי בוודאי מן הראוי היה שביום זה שדינים אונתנו, נבקש מה' - אבינו הרחמן, שנזכה בדין לשנה טובה בכל הדברים, ואילו בסדר התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה נראה שמתעלמים לגמרי מכך שהיום הוא יום דין וכמעט שאין תפילות על הצרכים שלנו.

ובפרט לפי מה שידוע מדברי הזוהר שלא ראוי לבקש בקשות על עצמו בר"ה, וכמו שמאריך הזוהר (נח סט, ז) וכן נפסקת נפלא מה, ז. ואלה עוד תיקוני זוהר כג, א) במעשה של אלישע והשונמית, שהיה זה ביום ראש השנה, ואלישע שאל אותה (מלכס ז, ז) "היש לך לדבר אל המלך" האם יש לך בקשה מאת הקב"ה, ועל כך היא ענתה "בתוך עמי אנוכי יושבת" - "לא בעינא דידכרון לי וישחזון בי, אלא בתוך עמי. מאן דעייל רישיה בין עמא לא יושחזון עליה למידן ליה לביש -) אינו נוטה שזכינו אותו וקנינו זי, אלא בתוך עמי; מי שמכניס את רגלו בתוך עמי יושב, לא יקנינו עליו לזון אותו לרעה". וצריך להבין, למה הקב"ה סידר הנהגה זו, שהאדם כמעט יתעלם מהצרכים שלו בשעה כה גורלית, ויתמקד אך ורק במלכות ה'.

בשביל לענות של שאלה זו עלינו להבין היטב את מהותו של יום ראש השנה, והמלכות המתגלית בו.

חז"ל אומרים (ויזשלמי ר"ה פ"א ה"ג הובא בטור סוף אר"ח ס"י תקפ"ו) "רבי חנינא ורבי יהושע אומרים איזו אומה כאומה זו שידעת אופיה של אלוקיה. שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינם כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחכתין צפרניהם ואוכלים ושותים ושמוחים בראש השנה לפי שידועין שהקדוש כרוך הוא יעשה להם נס".

והדברים אינם מובנים לכאורה, הרי עיקר היום הוא יום דין, ואם כן אע"פ שאנו בטוחים שיעשה לנו נס, מכל מקום מדוע זה יום טוב? רק לאחר שעברנו את הדין שייך לעשות יום טוב על שניצלנו מהדין, אבל מדוע הזמן של הדין הוא זמן של יום טוב?

אמנם בדברי חז"ל אנו רואים שבאמת עיקר ענינו ומהותו של יום ראש השנה הוא כפי שכונתת התורה - "יום הזכרון" - יום שבו ה' זכר אותנו לטובה, ולא "יום הדין", וכפי שמבואר בזוהר הקדוש (תפארת קפל, א) ששואל מדוע באמת מתעורר הדין ביום ראש השנה, ועל כך עונה הזוה"ק שכיון שראש השנה הוא בחדש השביעי, וכיון שתמיד מהשביעי מגיע שפע של ברכה, על כן גם בר"ה הקב"ה רוצה להשפיע שפע של ברכה, ואמנם בכדי שלא תגיע הברכה למי שאינו ראוי לה, צריך לעשות דין [ולכן לעם ישראל נתן הקב"ה עצה לתקוע בשופר, שלא יהיה עליהם קטרוג בזמן הדין].

ומבואר מדברי הזוהר שבאמת עיקר ענינו של ר"ה הוא שפע הברכה שהקב"ה רוצה להשפיע עלינו, ולכן יום ראש השנה הוא יום טוב, ועל זה השמחה שאנו חנו שמחים - על הזמן הנעלה שבו אנו נמצאים שבו נפתחים לנו שערי הברכה. [אלא שאם תקשה איך אפשר לשמוח מבחינת המציאות כאשר יש דין, על זה עונים חז"ל שאנו בטוחים שיעשה לנו נס. אמנם עיקר השמחה אינה על הדין ונצחוננו, אלא על פתיחת שערי הברכה, ובכ"ל].

ובכך נבין גם את ענין המלכויות של ראש השנה שעניינה הוא אמצעי להטבה, וכמו שתיקנו אנשי כנסת הגדולה לומר בחתימת ברכת המלכויות "מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון".

"מקדש ישראל" - הקב"ה משפיע על ישראל מקדושתו, ומה היא "קדושתו"? - "אורו ושפע טובו", וכמ"ש הרמח"ל (דעת תנוטת סימן קטו): "שהאדון ב"ה חפץ ורצה להשפיע מטובו אל הנמצאים... - שיושפע מקדושתו ית"ש אל נמצאיו, להיותם נהנים מזיו קדושתו".

[קדוש - משמעו "גדוש" ומלא בטוב, שהיגמ"ל מתחלפת בקוף (ענין נש"ו ויקלל יט, טז), וכמו שאומרים בברכת המזון: "נא אל תצרכנו ה"א.. כי אם לידך המלאה, הפתוחה, הקדושה והרחבה". ולכאורה קשה מדוע מזכירים את מעלת "קדושה" - בין מעלות "המלאה, הפתוחה, והרחבה" המדברים מענין ריבוי ומילוי שפע הברכה, ומה השייכות ביניהם? וביאר בעל ה"תורה תמימה" ("צרון שאמ"ל תפילות סנה, עמ' ל"א): "שבאה כאן המלה 'הקדושה' תחת 'הגדושה' - בניגמ"ל תחת הקוף, והוא מלשון מלא וגדוש".

וא"כ הביאור העיקרי של "מקדש ישראל" - הוא: "שהקב"ה משפיע מאורו ושפע טובו לישראל".

אמנם לפני "מקדש ישראל" אנו אומרים - "מלך על כל הארץ", משום שהמלכות היא אמצעי להטבה.

וביאור הדברים, משום שההטבה היא התקשרותו של הקב"ה אלינו, - ואני

קרבת אלוקים לי טוב" (הסלים עג, כח), אך לא שייך שתהיה התקשרות של הקב"ה אלינו - משום ש"אין לו שום יחס עם אחר כלל", ורק דרך המלכות יש לו יחס עם נבראיו, כמו שכתב הרמח"ל (ד"ק ס"ח ז"ל פ"ד):

"ואולם עוד כבוד, בטובו וחסדו, להשפיל כביכול בעונותיו את רום כבודו, ולהיות מתייחס אל נבראיו, אף על פי שבתאמת אין להם יחס עמו כלל. ורצה להיות להם במדרגת מלך אל עם, שיחשב להם לראש, ולמנהיג, ולהתכבד כביכול בהם כמלך שמתכבד בעמו. וכעניין שנאמר (משלי יז, כח) 'ברוב עם הדרת מלך', ובבחינה זו נקראו מלכו של עולם".

מה שהקב"ה "מלכו של עולם" - הוא האמצעי לכך שהוא מתקשר אל נבראיו, וההתקשרות היא ההטבה, וכמו שממשיך הרמח"ל שם:

"..שאם יהיה טעם לשופיע הבורא יתברך במלכותו וימלוך על עולמו - יימשך מזה הטוב הרב והשלווה הגדולה לנבראים, ותרבה ההארה הקדושה והטהרה וכל דבר טוב..". (וענין בלתי כגון 30 אלול תשע"ו, צ"ע צדוקות ה"א).

וזה מה שתקנו חז"ל לומר "מלך על כל הארץ" - שזוהי התקשרותו אל הארץ, ועי"ז "מקדש ישראל" - שמייטיב להם.

וגם בפסוקי המלכויות אנחנו אומרים: "ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר: כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צב-אות, אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים". "מלך ישראל וגואלו" - בזה שהוא מלך ישראל ומתקשר אליו - בזה עצמו הוא גואלו ומייטיב לו.

ומעתה מובן היטב מדוע תקנו אנשי כנסת הגדולה את עיקר התפילה על ענין המלכויות ולא על הצרכים הפרטיים שלנו. אנשי כנה"ג מלמדים אותנו כיצד פועלים שתגיע הברכה, והשפע, הטוב, והחסד, לכל עם ישראל. הכל תלוי בשרשים. כאשר אדם מתנתן ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך, הוא לא רוצה כלום, רק שהקב"ה ימלוך, "ומלכותו בכל משלה" - שתיראה המלכות על פני כל הבריאה, אמת ומלכנו אפס זולתו - הוא לא פועל רק על עצם המלכות, אלא הוא פועל על כל ההארט פנים של הקב"ה בעולם, ואילו בפרט. אין בכלל אלא מה שבפרט ואין בפרט אלא מה שבכלל.

וזה מה שכתוב הרמח"ל במאמר החכמה (כיצור תפלת ר"ה) ש"ביום זה הקב"ה עומד בבחינת מלך בעולמו, ואמנם בזה צריכים אנו להתחזק, כי זה כל טובנו וכל תקפנו". כל הטוב שלנו תלוי במדה שתתגלה מלכות ה' בעולם, וביום זה של ראש השנה - שבו נקבע באיזו מדה תתגלה מלכות ה' בעולם, ככל שנקבע ונרצה באמת, בזה אנחנו פועלים גדולות ונצורות על כל עם ישראל ועל עצמנו בתוך הכלל. [וגם בברכת זרונות, כאשר מבקשים זכרנו בזכרון טוב לפניך, אנחנו מבקשים על השורשים, שהקב"ה יזכור את כל ישראל לטובה בכל הדברים, ובוה כלול כל הפרטי פרטים].

אמנם בענין המלכויות אנחנו רואים דגש נוסף בנוסח התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה. בחתימת ברכת המלכות אנחנו אומרים "מלך על כל הארץ", ולכאן היה ראוי לומר "מלך על ישראל ומקדשם", וכמו שאומרים "מלך ישראל וגואלו". מדוע מתייחסת המלכות דווקא אל הארץ?

אמנם ביאור הדברים הוא, שההטבה שה' מייטיב לישראל - היא דרך הארץ. דהיינו שה' משפיע את טובו לתוך השכינה וגופה ארץ ישראל, ועי"ז "נהאָרץ האַרץ מִפְּבֹדוֹ" (יחזקאל מג, ג), והיא מעבירה את השפע לבניה ישראל. ולכן בתחילה הארץ צריכה להיות בכלל מלכותו של הקב"ה (ענין בגליון 30 אלול תשע"ו, צ"ע דברי העדות).

[ומה שתקנו לומר "מלך על כל הארץ" - הכוונה בעיקר לארץ ישראל, שבה הקב"ה משפיע את שפע טובו, ואכן פעמים רבות "האָרץ" בסתם - הכונה לארץ, כמו בברכת "המוציא אותנו מן הארץ" - "שקאי על ארץ ישראל. שארץ ישראל נקראת ארץ סתם" (אגרי"א צדוקות אלוהי ואל, אמרי טעם צדוקות לה, טו).

ועינינו בוחרת חוש (בכאשית יח, טו): "ארץ - אותה המשוחבת מכולך, וזו ארץ ישראל". ובתורת כהנים (ויקרא יט, כג) "אל הארץ - הארץ המיוחדת" וכתב החיד"א (כ"כ יוסף א"ח ר"ג, טו). "במטבע ברכות - תיבת ארץ רומח לארץ ישראל..".

וממילא התנאי להתגלות מלכותו של הקב"ה היא ע"י שיהיו עם ישראל בא"י, שע"י הקב"ה יכול למלוך עלינו דרך הארץ, וכמו שכתוב הרמח"ל במאמר החכמה "והנהגה לשותתחוק הקדושה כראוי צריך שיהיו ישראל בארץ, כי הם העם הנבחר והיא הארץ הנבחרת".

וה"ר שנוכה במהרה גם לחלק השלישי שכתוב הרמח"ל שם "ובישראל ימלוך מלך מבית דוד, שהוא המלך הנבחר, ובו נקשרים כל ישראל ליקשר בקדושה; ואם אחד מן התנאים האלה חסר, אין הקדושה מתחזקת כראוי". בברכת התורה, העורך

גבורותיו? לא אמר גבור...

ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה, אמר רבי אלעזר: מתוך שיוצאין בהקדוש ברוך הוא שאמיתו הוא, לפיכך לא כיזבו בו".

כלומר, בוודאי שירמיה ודניאל סברו "שראוי לקרא להקב"ה הגבור והנורא", אמנם הם לא קראו לו בפועל ב"קריאת נוכח" - "הגבור והנורא", מכיון שהם לא ראו את זה בעיניהם.

ועל דרך זו, אדם הראשון רק אמר "שראוי לקרא להקב"ה אדון", אמנם הוא לא קרא לו בפועל ב"קריאת נוכח" - "אדון", מכיון שהוא לא ראה את זה בעיניו, כי אי אפשר לראות את "אדנותו של הקב"ה" - אלא ע"י ה"עוקר דיריין ומכניס דיריין", וכנ"ל.

ורק אברהם שהקב"ה הראה לו במחזה אלקי את ה"עוקר דיריין ומכניס דיריין" - הוא אשר קרא להקב"ה ב"קריאת נוכח" - "אדון".

טְבַחֵם בֶּן נֹחַ. עַד פְּנֵה אֶרֶץ -

לפני ארון הברית. אדון המלוכה

ומזה נלמד לענין "ראש השנה" - שמצות היום היא "אמרו לפני מלכותי, כדי שתמליכוני עליכם" (נאט השנה טז, טו) - שאי אפשר לקיים מצוה זו באמת, ולקרא להקב"ה "אדון" - עד שמכירים בכך שהקב"ה "עוקר דיריין ומכניס דיריין" - עוקר כנענים ומכניס ישראל במקומם".

ואכן דבר זה מוזכר בפיוט לראש השנה שחיבר "יוסי בן יוסי כהן גדול" - [ש"שימש בבית שני כנודע" (יפני עז חיים" ללאח"ל, טע"ו יו"ה, פ"ק ד')] "אַהֲלֵהָ אֶל-הַיָּם... אֶאֱפָדְנָהּ מִלֹּקְהָ". ושם באות ט':

"טְפָשׁוּ בְּנֵי בְּנֵי עֲנָנוּ. כִּי נִקְרִים הֵם. בְּאֶדְמַת בְּנֵי יָם. זָרַע מִלֹּקְהָ:

טְבַחֵם בֶּן נֹחַ. עַד פְּנֵה אֶרֶץ. לִפְנֵי אֲרוֹן הַבְּרִית. אֲדוֹן הַמְּלֹכָה".

צריך להכיר בכך ש"טְבַחֵם בֶּן נֹחַ. עַד פְּנֵה אֶרֶץ". ואז יכירו בכך שה' הוא "אֲדוֹן הַמְּלֹכָה".

[וכאן אנו רואים דבר נוסף, שבכדי שהקב"ה יעקור הדיריין, צריך להתחיל באתערותא דלתתא - שישראל יעקור הדיריין - טְבַחֵם בֶּן נֹחַ עַד פְּנֵה אֶרֶץ" - וזה יעורר "אתערותא דלעילא" שהקב"ה יהיה "עוקר דיריין", ואז יכירו כי הוא "אֲדוֹן הַמְּלֹכָה"].

מלכות ה' תלויה במלכות ישראל בארץ

ישנה סיבה נוספת לכך שמלכות ה' תלויה ב"עוקר דיריין ומכניס דיריין", והיא מבוארת ג"כ בפיוט הנ"ל:

"טְפָשׁוּ בְּנֵי בְּנֵי עֲנָנוּ. כִּי נִקְרִים הֵם. בְּאֶדְמַת בְּנֵי יָם. זָרַע מִלֹּקְהָ".

ו"ל שנשנו כאן שתי סיבות למה "טְבַחֵם בֶּן נֹחַ":

א. "כִּי נִקְרִים הֵם - בְּאֶדְמַת בְּנֵי יָם" - כלומר, עצם זה שהנענים נמצאים בארץ לא להם - בגזל - הוא סיבה שטיבחו בהם, שהרי בן נח נהרג על הגזל.

ב. שכאשר הנענים התעקשו להישאר בארץ - הם "מורדים במלכות חייב מיתה" - שהם מרדו במלכות ישראל, שהם "זָרַע מִלֹּקְהָ".

ביאור הדבר: מה שהקב"ה ציוה שעם ישראל יכבשו את הארץ - זהו משום שרצונו הוא שישראל יהיו מלכים על הארץ, משום ש"אי אפשר לכבוד העליון להתרבות - אלא בגאולתן של ישראל ובריבוי כבודם" (מסילת ישנים פ"ק י"ט).

משל למה הדבר דומה, למלך ששלח את בנו למקום קיבוץ אנשים - הרי בן המלך הוא המייצג של המלך, וכאשר בני הקיבוץ ממליכים את בן המלך בקיבוצם - בזה הם ממליכים את המלך ממכון שבתו.

וכך הוא ג"כ בין הקב"ה וישראל. "כי גדולת הקב"ה ומלכותו - עם ישראל הוא, וכשהם בשפלות ובגלות - אין מלכותו שלמה". (פיוט אגרי"א על כמה אלמות, אגדה ט' "האי גלגל").

"וניחא ליה לאב העליון שיכבדו את הבנים - כי סוף סוף [כי התוצאה היוצאת מזה] - מודעת זאת בכל הארץ שעלת העלות הוא האלוק על הכל ומלכותו בכל משלה" (נמ"ז ואלל, בלאשית, ח"ב, עמוד ט"ז). - וע"ע גליון 41 "מעניני הפסחה".

ולכן הנענים שמרדו אותה מלכות - הם חייבי מיתה.

ולסיכום: ישנן שתי סיבות שמצוות "וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל הָאֶרֶץ מִפְּנֵיכֶם" - הוא תנאי ל"שתמליכוני עליכם":

א. כי ה"עוקר דיריין" של ישראל - מעורר "אתערותא דלעילא" שהקב"ה יהיה עוקר דיריין, ואז יכירו כי הוא "אֲדוֹן הַמְּלֹכָה".

ב. כי ה"עוקר דיריין" של ישראל - זה ביטוי לכך שהם "זָרַע מִלֹּקְהָ" - מלכים על הארץ, ו"גדולת הקב"ה ומלכותו - עם ישראל הוא", ולכן זה גורם שהקב"ה יהיה "אֲדוֹן הַמְּלֹכָה".

תמצית המאמר

ראש השנה הוא יום התקשרותו והטבתו של הקב"ה לארצו וממנה לישראל - דרך זה שהוא "אֲדוֹן וּמִלְכָּה עַל כָּל הָאֶרֶץ".

בכדי שהקב"ה יקרא "אֲדוֹן וּמִלְכָּה עַל כָּל הָאֶרֶץ" - צריך שהוא יהיה "עוקר דיריין - דיריין הגויים מארץ ישראל".

בכדי שהקב"ה יעקור הדיריין - צריך שישראל יעוררו ב"אתערותא דלתתא" - שישראל יעקרו דיריין הגויים מארץ ישראל.

ועוד תנאי בכדי שהקב"ה יקרא "אֲדוֹן וּמִלְכָּה עַל כָּל הָאֶרֶץ" - צריך שיהיה "מלכות ישראל בארץ ישראל" * "כי גדולת הקב"ה ומלכותו - עם ישראל הוא" (אגרי"א).

המשך מעמוד הבא

והוא מקביל לפסוק (הסלים קג, יט): 'ה' בְּשִׁמְיָם הִכִּין כְּסָאוֹ - וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה".

בתחילה - "ה' אֶל-הַיָּם יִשְׁרָאֵל מִלְכָּה" - ה' זה קוב"ה, והוא מִלְכָּה על השכינה, על הארץ.

וזה מקביל לפסוק הנ"ל, שבתחילה - "ה' בְּשִׁמְיָם הִכִּין כְּסָאוֹ" - ה' זה קוב"ה, והוא מולך על כסאו - דהיינו השכינה וגופה ארץ ישראל. וכמ"ש (ויימא גז), "כָּפַת הַיָּם יִקְרָא לִירוּשָׁלַם כְּסֵא הַיָּם".

ורק אח"כ - "וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה" - זו השכינה הנקראת "מלכותו" שמושלת בכל המעשים והברואים, וכמו שאמרו בתיקוני זוהר (מס"ע, ק"ג קט"ו, ט): "[ועוד נֶאֱמַר בְּשִׁמְיָתָהּ.. וְרָדוּ בְּדַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְבִשְׂמֵהּ וּבְכָל הָאֶרֶץ.. וְאֶפְלוּ בְּכָל הַקְּלָפוֹת שֶׁל הַסְּטָרָא אֲתָרָא.. לְקַם בָּהּ וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה"]^[1]. וענין בוצא אמוז ט"ז, פמס לל"ט).

ולכן הסדר הוא: בתחילה "קיבוץ גלויות" - שע"י מתגלה ש"ה' אֶל-הַיָּם יִשְׁרָאֵל מִלְכָּה", ואח"כ "ביאת משיח בן דוד" - שע"י מתגלה ש"וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה".

¹ ולכן בתחילה כתוב "ה' אֶל-הַיָּם יִשְׁרָאֵל מִלְכָּה" - כי "מלכות" הוא ברצון, שהשכינה רוצה שה' ימלוך עליה.

ואח"כ כתוב "וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה" - כי "ממשלה" הוא בכפייה, והרי "וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה" - הולך גם על כוחות הסט"א (וכנ"ל בתיקוניו). שאינם רוצים שהשכינה תמשול בהם.

סדר תהליך הגאולה השלישית - רמוז בסדר הברכות בתפילת שמונה עשרה, וכפי שמבואר במסכת מגילה (ז, ב):

[ברכה עשירית] **ברכת "תקע בשופר"** - שהוא קיבוץ גלויות, ואח"כ **ברכת "השיבה שופטינו"**, ש"כיון שנתקצבו גלויות - נעשה דין ברשעים, שנאמר (ישעיהו א, טו): 'וְאָשִׁיבָה יְדֵי עֲלֵיךָ וְאֶצְרֹף כַּפְּךָ סִיגִיף, וְכַתִּיב (הלכו פסוק טו): 'וְאָשִׁיבָה שְׁפָטֶיךָ כְּבְרָאשְׁנָה'.

ואח"כ **ברכת המינים**, "שכיון שנעשה דין מן הרשעים - כלו המינים, שנאמר (הלכו פסוק כט): 'וְשִׁבְרָ פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יִתְּדוּ וְעֵנְבֵי ה' יִקְלָו'.

ואח"כ **ברכת "על הצדיקים"**, ש"כיון שכלו המינים - מתרוממת קרן צדיקים".

ואח"כ **ברכת "ולירושלים"** - כי "היכן מתרוממת קרנם - בירושלים".

ואח"כ **ברכת "את צמח דוד"** - ש"כיון שנבנית ירושלים - בא דוד".

וכתב ה"יפה תואר" (ויקרא רכ"ט, ט):

"...כי קבוץ גלויות ומלחמת גוג יהיו לפני בוא מלך המשיח... וכן נראה מסדר התפילה, כי "תקע בשופר" - על קבוץ גלויות נאמר ראשונה, ואחרי זה "השיבה שופטינו" - לעשות דין בגוג, וכמו דיתא בפ"ב במגילה, ובאחרונה נאמר "את צמח דוד עבדך" - על ביאת המשיח". ועיין זנליון 13 "מדכתי כותמי - המלכ"ס: "יהיה יסוד א"י קודם ביאת משיח". וזנליון 14 "נבואות ה'". וזנליון 18 "נבואות ה' ממח"ל לדיסקו ז"ל".

וצ"ב למה אכן זהו סדר הגאולה, ולמה לא קודם יבא **משיח בן דוד**, ואח"כ יתחיל הקיבוץ גלויות?

עוקר דירורין - באר"י ובמלכות

וכדי לבאר הענין, נבא ונקדים: מבואר עפ"י ד' חז"ל, שבכל תוכן הברכות הנ"ל - יש את ההנהגה שהקב"ה "עוקר דירורין ומכניס דירורין", כדי שע"י יתגלה שהוא "אדון".

אלא שיש כאן שני מיני "עוקר דירורין": א. עקירת הגויים מארץ ישראל [ברכת "תקע בשופר"]. ב. עשיית דין ברשעים והרמת קרן הצדיקים והמשיח, שהוא עקירת הרשעים והכנסת הצדיקים במקומם. [מברכת "השיבה שופטינו" עד ברכת "את צמח דוד"].

ונלך ונבאר לפי הסדר:

א. **ברכת "תקע בשופר"** - כתוב (ישעיהו ג, ט) "וַיֹּאמֶר יְהוָה שֶׁצִדְקָתְךָ בְּיָמֶיךָ כִּי אֵל חַי בְּקִרְבְּךָ וְהוֹרֵשׁ יוֹרֵשׁ מִקְּנִיָּכֶם אֶת הַכְּנַעֲנִי... הִנֵּה אֶרֶץ הַדְּרִיט אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֲבֵר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן".

ואמרו חז"ל (ולקוט שמעוני, ישעיהו רמז יד):

"אמר רבי שמואל בר נחמני: כל מקום שנאמר "אדון" - עוקר דירורין ומכניס דירורין, וזה בנין אב לכלם, עוקר כנעניים - ומכניס ישראל". (נחמני) כהכרחו "מענינא דיומא".

ב. **ברכת "השיבה שופטינו"** - מבוססת על הכתוב (ישעיהו א, טו): 'וְאָשִׁיבָה שְׁפָטֶיךָ כְּבְרָאשְׁנָה, וְגַם עַל פְּסוּקֵי זֶה - שֶׁהַקֶּב"ה עוֹשֶׂה דִין בְּרַשְׁעִים וְעוֹקֵר, וּמְכַנֵּס הַצְּדִיקִים לְמַלּוּךְ בְּמִקּוֹמָם - בִּיְאֵרוֹ חוֹל' שֶׁהוּא הַנְּהַגַת "עוקר דירורין ומכניס דירורין", שע"י מתגלה שהוא "אדון". וכפי שהמשיכו שם (ולקוט שמעוני ישעיהו רמז יד):

"...וכן הוא אומר (ישעיהו א, טו) לִכֵּן נָאֵם הָאֱלֹהִים ה' צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל (הו"י אֲנַחְם מְצִיר וְאֶנְקִימָה מְאִוִּיבֵי... (טו) וְאָשִׁיבָה שְׁפָטֶיךָ כְּבְרָאשְׁנָה...".

ובכלל זה "ברכת המינים, והרמת קרן הצדיקים", שג"כ למד מהמשך הפסוקים שם [הנמשכים אחרי "נָאֵם הָאֱלֹהִים ה'"], (פסוק כט) 'וְשִׁבְרָ פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יִתְּדוּ וְעֵנְבֵי ה' יִקְלָו', שמפסוק זה למדו בגמ' את ברכת המינים.

ג. **ברכת "את צמח דוד"** - הוא ג"כ הנהגת "עוקר דירורין ומכניס דירורין", שהקב"ה עוקר הרשעים ממלכותם, וממליך "משיח בן דוד" במקומם, וכדאחז"ל (זו"ס משפטי, קה, א. מתורגם):

בא ורצה מה פתוב... **כי אורישי גויים מפניך**... שְׁהַקְדוּשׁ בְּרֹדֶף הוּא עוֹקֵר דְּרָרִים מִמְּקוֹמָם וּמוֹשִׁיב דְּרָרִים לְמִקְוָמָם, וּמְשׁוּבֵם כֶּף (שמות לו) יִרְאֶה כָּל יִתְּדוּרֶךָ

נבואות ה' לאחרית הימים

תחילה "קיבוץ גלויות" - "ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְלֶךְ" ואח"כ "מלכות משיח בן דוד" - "ומלכותו בכל מְשֻׁלָּה"

אֶת פְּנֵי הָאֲדוֹן ה'. [= ש"י נקרא "אדון". - וזה שייך לברכת "תקע בשופר - קיבוץ גלויות"].

רבי יהודה אָמַר, הָאֲדוֹן, כְּמוֹ שְׁתַּחֲבֹב (ישעיהו י, לג) הִנֵּה הָאֲדוֹן ה' צְבָאוֹת מְסַפֵּף פְּאֶרְהָ בְּמַעֲרָצָה [כורת הענפים הגבוהים בגרון], וְנִמְיֵי הַקּוֹמָה גְדוּעִים וְהַגְּבָהִים יִשְׁפְּלוּ [וסנחריב מלך אשור ושריו - יהיו גדועים ושפלים] וגו' - [ומיד אח"כ כתוב] 'וְיָצָא חֲטָר מִגִּזְעוֹ יִשְׂרָאֵל' [שימלך משיח בן דוד תחתיהם], וְהַכֵּל אֶתְּךָ, מְעַקֵּר דְּרָרִים וּמוֹשִׁיב דְּרָרִים. רבי יצחק אָמַר, יֵשׁ אֲדוֹן וְיֵשׁ אֲדוֹן, וְהַכֵּל בְּאֶתְדֵּךָ תְּלוּיֵךְ.

קוב"ה - "אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ"

שכינתיה - "אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים"

והנה יש חילוק בין ה"עוקר דירורין" שבגירוש הכנענים מארץ ישראל, ובחינת ה"האדון" שמתגלה ע"י - לבין ה"עוקר דירורין" שבעשיית דין ברשעים, והרמת קרן הצדיקים והמשיח, ובחינת ה"האדון" שמתגלה ע"י. והדברים מבוארים בהמשך הוזה"ק הנ"ל:

"רבי יצחק אָמַר: יֵשׁ אֲדוֹן, וְיֵשׁ אֲדוֹן - וְהַכֵּל בְּאֶתְדֵּךָ תְּלוּיֵךְ".

ופירש הדמשק אליעזר:

"יש אדון שהוא יסוד דו"א [קוב"ה] - אדון כל הארץ והשכינה, (ענין זוכר משך כל, ד, מ, א): "מטו מעל" טא שכינתו של מקום", ויש אדון שהוא יסודה דמלכות [השכינה] - אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים".

תמצית המאמר

קיבוץ גלויות קודם לביאת משיח בן דוד * משום ש"קיבוץ גלויות" הוא הנהגת "עוקר כנענים מארץ ישראל" - המורה על כך שהקב"ה "אדון כל הארץ" ומחליט מי ישב בארצו * ומאידך, המלכת משיח בן דוד הוא הנהגת "עוקר רשעים ממלכותם" - המורה על כך שהשכינה "אדון על כל המעשים והברואים" * וצריך להקדים את ההוראה שקוב"ה "מלך על כל הארץ" - להוראה שהשכינה "אדון על כל המעשים" * כדי שלא להפריד את ההכרה באדנותה של השכינה - מההכרה באדנותו של קוב"ה * אלא יכירו וידעו שהשכינה מקבלת את אדנותה מכת חיבורה לאדנות קוב"ה.

וביארור:

"יֵשׁ אֲדוֹן" - היינו קוב"ה - שנקרא "אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ" (ישעיהו ג, יא), כלומר, שהוא אדון על השכינה וגופה "ארץ ישראל".

"וְיֵשׁ אֲדוֹן" - היינו שכינתיה שנקראת "אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים", והיינו כל הבריות. (פירוט גר"א ל"ספרא לזנעוה"א" פ"ק ד', ק"ל, ד"ה "ואמר יו"ד בלחזו").

ועיין זוהר בראשית דף לג, ב; ובמקומו זוהר, תיקון ל"ט. דף פט, א מדפי גר"א. וס' זניאגר"א ד"ה "אלון לילה".

קוב"ה - עוקר הגויים מאר"י

שכינתיה - עוקרת הרשעים ממלכותם

כלומר, ר' יצחק מתייחס לשתי הדוגמאות שהביא הוזה"ק לעיל מיניה - שהקב"ה עוקר דירורין ומכניס דירורין:

א. **כי אורישי גויים מפניך**... - עוקר ומכניס דירורין וע"י הוא נקרא "אדון". ואומר ר' יצחק, שזה מגלה את הבחינה הראשונה, שקוב"ה הוא "אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ" - כלומר, שהקב"ה אדון על השכינה וגופה ארץ ישראל.

ואמנם עדיין לא מתגלה הבחינה שהוא "אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים", שהיא מה שהוא עוקר הכנענים מארצו - אינו אומר עדיין שהוא אדון על הכנענים, אלא שהוא אדון על ארצו.

משל למה הדבר דומה, לבעל הבית שמוציא דירורין ומכניס דירורין בביתו, שאין זה נחשב שהוא בעלים על בני האדם, אלא הוא רק בעלים על ביתו, ומכח זה הוא מחליט מי יתיישב בביתו.

ב. הדוגמא השניה שהביא הוזה"ק: "הִנֵּה הָאֲדוֹן ה' צְבָאוֹת מְסַפֵּף פְּאֶרְהָ בְּמַעֲרָצָה... וְיָצָא חֲטָר מִגִּזְעוֹ יִשְׂרָאֵל" - עוקר ומכניס דירורין. ובא ר' יצחק ואומר, שזה מגלה את הבחינה השניה, שהשכינה היא "אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים", שלא רק שהיא מגרשת אותם "מארצה",

אלא גם מאבדת אותם ומנשלת אותם מ"קניניהם שלהם". ומכניסה תחתיהם את הצדיקים ומשיח, שזה מוכיח שיש לה אדנות על כל הבריות.

אדנות השכינה - תלויה באדנות קוב"ה

ומסיים ר' יצחק:

"וְהַכֵּל בְּאֶתְדֵּךָ תְּלוּיֵךְ" - שגם מה שהשכינה היא "אדון על כל המעשים" - הוא מכח זה שהקב"ה אדון עליה - "אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ". וממילא בשורש הדברים יש כאן אדנות אחת: "אדנותו של קוב"ה".

[וכמו שהבאנו לעיל מהוזה"ק בראשית (לג, ב), שגם קוב"ה וגם השכינה נקראים "אדון", ומסיים שם: "וְהָ בְּנֵה תְּלוּיִים" - שאדנות השכינה - תלויה באדנות קוב"ה].

הקדמת "קיבוץ גלויות" ל"משיח בן דוד" -

מוכיחה ש"אדנות השכינה" מכה "אדנות קוב"ה" ומעתה נבין הטעם לסדר הגאולה: שבתחילה הוא "תקע בשופר - קיבוץ גלויות", ורק אח"כ הוא "את צמח דוד - ביאת משיח בן דוד".

וזהו משום שה"קיבוץ גלויות" - ענינו הוא לגלות את בחינת "קוב"ה - אדון כל הארץ", ו"ביאת משיח בן דוד" - ענינו הוא לגלות את בחינת "שכינה - אדון על כל המעשים".

וממילא, אם הסדר היה הפוך: ש"קיבוץ גלויות" היה לאחר "ביאת משיח בן דוד" - הרי זה היה מפריד את "אדנות השכינה" מ"אדנות קוב"ה" ח"ו, כאילו שתי רשויות הן, כאילו יש לשכינה אדנות עצמית על המעשים - עוד לפני שיש להקב"ה אדנות עליה, וכל הפרדה של השכינה מקוב"ה - היא בבחינת "מקצץ בניטעות", וכמו שאמרו (מקומו זוהר, תפ"ט, דף ק"ט, ב. מתורגם): "שְׁפָל מִי שְׁנֹטֵל מִלְכוּת [שכינה] בְּלֵי תִשַׁע סְפִירוֹת [קוב"ה] - הוּא מְקַצֵּץ בְּנִטְעוֹת".

אלא האמת ש"וְהַכֵּל בְּאֶתְדֵּךָ תְּלוּיֵךְ" - שהכל תלוי ב"אדנות קוב"ה", ולכן מוכרח שיהיה בתחילה "קיבוץ גלויות", ורק אח"כ "ביאת משיח בן דוד".

בתחילה יכנס המלך בממשלה - ואח"כ נשאת

השכינה על כל העולם

וחשיבות הסדר הזה - שבתחילה יתגלה שהקב"ה "אדון על השכינה", ורק אח"כ יתגלה שהשכינה "אדון על כל המעשים" - נתפרש בדברי הרמח"ל

לענין מלכות דראש השנה, וזה לשונו (נימוקי המחזור): - הוכח צענתי ר"ה ויה"כ ללמח"ל "בזאלת מכוון למח"ל", עמוד 47):

"מלכויות. להחזיק ממשלת 'מלכות שמים' על כל העולם, וכבר מ'לכותו בכל מְשֻׁלָּה'".

והיינו, שהשכינה היא "מלכות שמים" - תהיה "אדון על כל המעשים", ותמלוך על כל העולם, ובוה מתקיים "ומלכותו בכל מְשֻׁלָּה" [עיי' להלן עה"פ "ומלכותו בכל מְשֻׁלָּה"].

וממשיך הרמח"ל:

"אבל צריך שיכנס המלך בממשלה, ומיד נשאת השכינה על כל העולם".

כלומר, יש תנאי לממשלת השכינה - שבתחילה "צריך שיכנס המלך בממשלה", שקוב"ה יקרא "אדון על כל הארץ", שימשול בשכינה. ורק אח"כ יתכפ ומיד "נשאת השכינה על כל העולם" - שהשכינה נקראת "אדון על כל המעשים".

בתחילה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְלֶךְ" - ואח"כ

"ומלכותו בכל מְשֻׁלָּה".

וזהו סדר תפילת בראש השנה:

"...ויאמר כל אֲשֶׁר נִשְׁפָּה בְּאִפּוֹ: ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְלֶךְ - וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל מְשֻׁלָּה".

המושך בעמ' הקודם

1 ובוה נתבאר לנו טעם נוסף למה משיח בן יוסף - שהוא כנגד מלכות קוב"ה. - על ידו קיבוץ גלויות (הגר"א א. חבר. הובא בגליון 29), כלומר, שהוא עוקר דירורין מארץ ישראל, ומגלה שהקב"ה "אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ".

ואח"כ בא משיח בן דוד - שהוא כנגד מלכות שכינתיה - ועוקר מלכות הרשעים וכ"ל, ומגלה שהשכינה "אדון על כל המעשים" (עיי' זוה"ק ח"ג דף ש"ב, א: שיוסף כנגד "סודה" - קוב"ה, ודוד כנגד "מלכות" - שכינתיה).

מדברי רבותינו

הגאון רבי שמואל דוד וולאקין גאב"ד לוקאטש זצוק"ל - תלמידו ומקורבו של החפץ חיים זיע"א (חלק ב')

לנו כסות עינים על שיושבין בגלות, ואין עולים לארץ ישראל. (שם עמ' קפה).

אפי' אם בני' בבחינת עבדים - שאין עושיין רצונו של מקום

אם יחוננו את עפר הארץ - בא מועד לרחם על ציון

וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר **והארץ אזכר** (ויקרא כו, מב).

כתב הגר"ז סורוצקין זצוק"ל ("אזנים לתורה" שם - עמ' שלח): **"והארץ אזכר"** בא"א (בן אחותי) **הגאון ר' שמואל דוד וולאקין שליט"א** (זצ"ל) העיר אותי במכתב, שע"פ הדברים האמורים במאמר הקודם לתרץ את סדר האבות, שנמנו כאן אחרונות, אפשר להרחיב את הדיבור ולומר, שאם לא יגיעו בני ישראל בתשובתם הראשונה אפי' לעמוד החסד כראוי, **ויצטיינו רק באהבת הארץ הק', ויחוננו את עפרה, וימסרו את נפשם עליה - יזכור ה' לטובה גם את מסירותם לארץ אבות,** - **"והארץ אזכר"**.

ויש לדברים אלה סמך וסעד מן המקרא "אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד". ומנין אנו יודעים "כי בא מועד"? "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו" (תהלים קב), **הרי שאפילו אם בני' הם בבחינת עבדים** (א.ה. שאינן עושיין רצונו של מקום. קידושין לו, א), **אם יחוננו את עפר הארץ - בא מועד לרחם על ציון**³.

ממעלות ארץ ישראל - שהיא ארץ של יהודים

ממדת החמימות של ברכת השלוי עליכם של כל אחד ואחד - הרי אני לומד שאין מתכוונים רק לי, אלא גם בשביל "ישראל", **כל אחד רוצה לדעת ולדרוש את שלום ציון.**

לכן הנני להשיב לכם על רגל אחת, כי חביבות וחשיבות של ארץ ישראל - [אפילו אילו לא היתה בה אלא מעלה זו] **שהיא ארץ ישראל ולא של גוים** [דיינו כדי להחשיבה ולחבבה].

ואם לא עמדתם עדיין על טיבו של הגוי, טרם הי' לכם נסיון מה זה גוי.

כי הלא מתעטף הוא בקולטור ומתכתר בנימוסין. אמנם מה הוא מהווה בתוכו - לא למדתם עוד בחיים. ובאה התורה לגלות פני הלוחט ולהראות על הדברים שבלב, כמ"ש בפ' השבוע (תולדות כז, מא) ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. ומה הוא הטעם שקבע עשו להרוג אחיו לאחר שאביו ימות ויתאבל עליו? כתב רש"י כמשמעו "שלא אצער את אבא", אבל זה אמר רק להראות יפיפותו ומוסרו הטוב, אבל מה הוא הטעם ששמר בלבו, באה הת"י ומגלה לנו וז"ל [א.ה. הבאנו מתורגם עפ"י "כתר יונתן"]:
"ויאמר עשו בלבו, אין אני עושה כמו שעשה קין - שהרג את הבל בחיי אביו, וחוזר אביו והוליד את שת, אך מחכה אני עד זמן שיגיעו ימי אבל של מיתת אבא, ובכך אני אהרוג את יעקב אחי, ואני נמצא הורג ויורש".

וכמה מאלף זה איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו בכל דרכיו ומעשיו שנראים טובים וישרים.

אלה תולדות עשו, ואשרי מי שלא חמאן, וחבלים נפלו לי בנעימים להיות יושב בתוך עמו. ("כתבי אבא מר"י עמוד שח).

ארץ ישראל טהורה מכל מיני עבודות זרות

ועד כמה הראיה עצמו [של עבודה זרה של הגויים] פוגמת ומזקת את העינים, ומפעפעת וסולדת הנפש, יש ללמוד מזה שלמדנו .. [בראשית כז, א] **"וַיְהִי כִּי זָקַן יַצְחָק וַתִּכְהֶן עֵינָיו מִרְאֵתוֹ. וּפִירְשׁוּ: "וּתְהַכֶּן - בַּעֲשָׂן שֶׁל אֱלוֹהִים."**

ובדעת זקנים הקשה למה לא כהו ג"כ עיני רבקה.

וב"שפתי חכמים" (סוף פרק כו) מבאר דליצחק היה הצער יותר גדול, לפי שלא היה רגיל כל ימיו בעבודת אלילים, אבל רבקה היתה רגילה באביה ובאחיה שהיו עובדי אלילים.

ואני מוסיף לפרש, **שכהו עיני יצחק מפני שהיה טהור עינים, כי לא יצא מעולם לחו"ל, כדאי ברז"ל והובא ברש"י (כו, ב) "אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה - שאתה עולה תמיימה ואין חוצה לארץ כדאי לך". ובהיות שענינו זכו מטהרה אוריא דארץ ישראל - שלטו בהן עשן של ע"א לכהות.**

ואין זה רק פגימה בעין, אלא פוגמת כל רוחו של אדם, כפי שנראה להלן (כז, מו) **"ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת. והקוף של קצתי הוא זעירא, לרמז כי מדרגת הקצץ - היה זעיר וקטן מול צערו של יצחק, והכל למה? מפני שהיתה רגילה בעשן זה המתמר ועולה בארצות גוים, ואין הנפש סולדת כבר כ"כ לעומתן.**

הוא הדבר שאמרתי מראש, **כמה גדולה וחשובה ישיבת א"י, שאינם רואים עשן ורוחן של כל מיני ע"א."** ("כתבי אבא מר"י עמוד שח).

כשכל ישראל ישובו לא"י - יהיה ה' אחד כמו ביום ראשון לבריאה

"אמר רבי יוחנן: גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל, וכתוב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד". (פסחים פח, א).
הדמיון אינו מובן ולכאורה לא קרב זה אל זה.

ונראה עפ"י מ שכתב רש"י (בראשית א, ה) בשם המדרש, וז"ל "יום אחד, לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים שני שלישי רביעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו".

נמצא דלכך נכתב אחד, כי לשון זה מורה על אחדותו הגמורה והמוחלטת. והנה כאשר יקבץ ה' גלויותינו, ונדחינו יכנס מארבע כנפות הארץ, אשר אז האלילים כרות יכרתו, והעולם יתוקן במלכות ש' - יהיה השי"ת למלך על כל הארץ באחדותו הגמורה כמו שהיה אחד ממש ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, שבגלל זה נכתב "יום אחד" ולא "יום ראשון".

וזה מה שאמר "גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ", כלומר, **כשם שביום בריאת שמים וארץ היה ה' לבדו ואין עמו א-ל נכר - ככה גם ביום שישב ה' את שבותנו לקבץ גלויותנו, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד באחדותו הגמורה, והענין מבואר**⁴. ("כתבי אבא מר"י עמוד ס).

להשוות שבחה של ארץ ישראל לחו"ל - נקרא "לספר בגנותה"

אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה אותו רשע [סנחריב] לקרותו אסנפר רבא ויקרא' (עזרא ד, י) - מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל, שנאמר (מלכים ב - יח, לב): **"עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם"**. [ולא אמר, אל ארץ טובה מארצכם].

אבל ישראל ספרו בגנותה של ארץ ישראל, כי מטו [לאותו מקום ששמו] שוש - אמרי: **שויא כי ארעין [זאת הארץ שוה לארצנו]**.

כי מטו עלמין - אמרו: **כעלמין [זה המקום שוה לירושלים שנקראת בית עולמים]**.

כי מטו [ל"שוש תרי" - אמרי: על חד תרין. [זה יפה פי שנים כמקומנו]]⁵. (סנהדרין צד, א).

נראה מזה כי גנות אינו סיפור דברים של גנאי, אלא אם אינו מרבה בשבחה ואם מקום אחר טוב בעיניו יותר מארץ ישראל - זהו כבר גנות.

ומה נואלו שרי ציון, שנוזהרים לספר ולמסור דברים של גנאי מישראל, אבל לא ידעו להזהר שלא לשבח ארץ אחרת יותר מישראל⁶. ("כתבי אבא מר"י עמ' קפד).

גם הנמנע מלספר בגנות א"י מסיבות צדדיות - נקרא "רבא ויקירא"
רב ושמואל, חד אמר: [סנחריב] מלך פקח היה כו, אי אמינא להו עדיפא מארעייכו - אמרו: קא משקרת. [סנחריב חשב: אם אומר להם ארץ טובה יותר מארצכם, יאמרו לי אתה משקר, שהרי אין ארץ טובה יותר מארץ ישראל]. (סנהדרין שם).

והנה לפי מה שמבארת הגמ' שאמר כן מפני שהיה מלך פקח, שאם יאמר להם שהיא טובה מא"י יאמרו דמשקר הוא, נמצא מה שלא סיפר בגנותה של א"י, אין זה מחמת אהבת ישראל - תרתי משמע - ארץ ישראל, או עם ישראל, רק משום חשבון פוליטי, **ויש ללמוד מזה, שאם יש בקרבנו פרט או כלל שאינו מתעסק לספר בגנותה של א"י - יהיה מאיזה טעם שהוא - הרי הוא זכור לטוב, ויזכה לשפע רב להקרא "רבא ויקירא"**. (שם עמ' קפד-ה).

היצה"ר לספר בשבחה התפוצות - הוא כדי שיהי "כסות עינים" על שנשארים בגלות

ועיין בגמ' הלאה וז"ל "אבל אבותינו ספרו בגנותה של א"י, כי מטו שוש תרי אמרו על חד תרין, ופרש"י, כלומר, זה יפה פי שנים כמקומנו, ועל שם כך נקראו כל אותן המקומות כך.

והרי זה ממש כמו בימינו, שמרבין לספר בשבחה התפוצות - אך ורק שיהיה

¹ עיין זוה"ק אמור (צג, ב): תא חזי בגין דכנסת ישראל השתא בגלותא - כביכול לא אקרי אחד. ואימתי אקרי אחד, בשעתא דיפקון ישראל מן גלותא וכנסת ישראל אהדרת לאתרהא לאזדונגא ביה בקודשא ברך הוא הדא הוא דכתיב (זכריה יד) **ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד**.

כלומר, שגילוי יחוד ה' תלוי בכך שכל עם ישראל יתקבצו לארץ ישראל, וטעם הדבר, שכל עוד שיש יהודים בחו"ל - זה נותן כח לסט"א שיונקת מהשכינה שגלתה עמם, ומנשמתם וממצוותיהם, וכמו שאמרנו (עבודה זרה ח, א) תניא, רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה ה"ן - שיעיקו ההמשכה נופל בידם של החיצונים. וזהו כעין עבודה להם, לפי שעל ידי כך חיים ומתקיימים ומתגדלים". (רמ"ד וואלי דברים תנינא, ביאור משנה תורה עמ' רצג).

וזה מה שמעכב את מחיייתה של הסט"א, שהרי "זוהי מחאתה, שלא תהיה לה עוד שום ניקה אפילו בסופא דדרגין של הקדושה" (רמ"ד וואלי דברים - משנה למלך, עמ' שלג). ורק בביציאתם יוצאת השכינה עמהם ומסלקת מהם החסד והרחמים, ונשאר הדין הקשה שהוא חרון אפו המתריס כנגדם" (רמ"ד וואלי דברים עמ' תכב).
ולכן רק כשלא ישאר אפילו יהודי אחד בחו"ל, ומאיך לא יהיו גויים בארץ ישראל היונקים מקדושתה - אז תימחה הסט"א, ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד.

² ע"ע בגליון 41 "נבואות ה'" - "המאמין ביחוד א"י על כל הארצות - נקרא יהודי"

³ ע"ע בגליון 26 "נבואות ה'" - "גאולת בעתה - מכח הנהגת היחוד, לדבקים בארץ ישראל"